

1-казус

15 ёшли У. велосипедда кетаётиб, йўлни кесиб ўтаётган В.нинг бошидан мўйнали телпагини юлиб олиб қочди. Буни мотоциклда кетаётган Ф. кўриб қолиб уни ушламоқчи бўлди. У.га етиб онгли равишда мотоцикл билан уриб юборди ва ўртача оғирликда тан жароҳати етказди.

Терговчи Ф.нинг ҳаракатини ЖКнинг 105-моддаси 1-қисмини, яъни қасддан ўртача оғирликдаги шикаст етказиш деб квалификация қилди.

Ҳимоячи эса, Ф.га нисбатан ЖКнинг 39-моддасини қўллаб, жиноий жавобгар бўлмаслиги лозимлигини таъкидлади.

Терговчи ва ҳимоячининг ҳаракатларига баҳо беринг. Ижтимоий хавфли қилмиш содир этган шахсни ушлаш вақтида зарар етказишнинг шартларини таҳлил қилинг. Фикрингизни асослаб беринг.

Жавоб:

- 1. 15 ёшли У. велосипедда кетаётиб, йўлни кесиб ўтаётган В. нинг бошидан мўйнали телпагини юлиб олиб қочиш ҳаракатининг таҳлили.**
- 2. Бу ҳолатни кўрган мотоциклда кетаётган Ф. нинг У. ни ушламоқчи бўлиб онгли равишда мотоцикл билан уриб юбориши ва ўртача оғирликда тан жароҳати етказишига баҳо бериш.**
- 3. Ижтимоий хавфли қилмиш содир этган шахсни ушлаш вақтида зарар етказишнинг шартларининг таҳлили.**
- 4. Терговчи ва ҳимоячининг ҳаракатларига ҳуқуқий баҳо бериш.**
- 5. Фойдаланилган адабиётлар.**

1. Дастлаб мазкур казусда келтирилган муаммоли вазиятда жиноят мавжуд ёки мавжуд эмаслигини аниқлаб олишимиз зарур ҳисобланади. Бунинг учун биз ушбу ҳолат юзасидан жиноятнинг элементлари ва белгиларини аниқлаб олишимиз керак бўлади.

Мазкур ҳолат бўйича биз **жиноят таркиби элементларини**¹, яъни:

- Жиноятнинг объектини;
- Жиноятнинг объектив томонини;
- Жиноятнинг субъектини;
- Жиноятнинг субъектив томонларини аниқлаб олишимиз зарур.

Агар казусда келтирилган ҳолатда мазкур таркибий элементларнинг бирортаси мавжуд бўлмаса, ушбу ҳолатни **жиноят деб топиш мумкин эмас**.

Бу ерда В.нинг бошидаги телпаги ёки унинг мулки – **жиноят объекти**, бошидан мўйнали телпагининг юлиб олиб қочилиши – **жиноятнинг объектив томони**, У. исмли 15 ёшли шахс – **жиноят субъекти** ҳамда қасд – **жиноятнинг субъектив томони** ҳисобланади. Демак, бу ерда жиноятнинг барча таркибий элементлари мавжуд.

Бундан ташқари, жиноят белгиларига ҳам алоҳида эътибор қаратишимиз зарур. Булар:

- Ижтимоий хавфли;
- Ҳуқуққа хилоф;
- Айбнинг мавжудлиги;
- Жазога сазаворлик.

Бу ерда бошқа шахснинг мол-мулкини олиб қочилиши - **ижтимоий хавфлилигини**, олиб қочилиши - **ҳуқуққа хилофлигини**, қонунга хилоф равишда олиб қочилиши - **айбнинг мавжудлигини** ҳамда айбнинг мавжудлиги – **жазога сазаворликни** билдиради. Бу ерда жиноятнинг барча белгиларри мавжуд.

---

¹ Рустамбаев М.Ҳ. Ўзбекистон Республикаси Жиноят ҳуқуқи курси. – Т. “ILM-ZIYO”. 2010. 131-бет.

Демак, ушбу ҳолатда 15 ёшли У. исмли шахс ЎзР ЖКнинг 166-моддаси - “Талончилик, яъни ўзганинг мулкани очикдан-очик талон-торож қилиш” **жиноятини содир этган.**

Ушбу жиноятни ЎзР ЖКнинг 15-моддасига асосан **унча оғир бўлмаган** жиноят сифатида таснифлаш мумкин.

Аммо яна бир жихатга алоҳида эътибор қаратиш керакки, ЎзР ЖКнинг 17-моддасини биринчи қисмида “Жиноят содир этгунга қадар ўн олти ёшга тўлган, ақли расо жисмоний шахслар жавобгарликка тортиладилар” деб қайд этилган. Ушбу модданинг учинчи қисмида “Жиноят содир этгунга қадар **ўн тўрт ёшга тўлган шахслар** ушбу Кодекс 97-моддасининг биринчи қисми, 98, 104 — 106, 118, 119, 137, **164 — 166**, 169-моддалари, 173-моддасининг иккинчи ва учинчи қисмлари, 220, 222, 247, 252, 263, 267, 271-моддалари, 277-моддасининг иккинчи ва учинчи қисмларида назарда тутилган жиноятлар учун жавобгарликка тортиладилар.

2. Мотоциклда кетаётган Ф. 15 ёшли У. нинг велосипедда кетаётиб, В. нинг бошидан мўйнали телпагини юлиб олиб қочганини кўрган ҳамда ушламоқчи бўлиб онгли равишда У. ни мотоцикл билан уриб юборган ҳамда унга ўртача оғирликдаги тан жароҳатини етказган.

Мазкур ҳолатда Ф. нинг ҳаракатлари терговчи томонидан ЎзР ЖКнинг 105-моддаси 1-қисмини, яъни қасддан баданга ўртача оғирликдаги шикаст етказиш деб квалификация қилинган.

Содир этилаётган пайтда ҳаёт учун хавfli бўлмаган, лекин соғлиқнинг узоқ вақт, яъни камида йигирма бир кун, аммо тўрт ойдан кўп бўлмаган даврда ёмонлашувига ёки умумий меҳнат қобилиятининг ўн фоизидан ўттиз уч фоизигача йўқолишига сабаб бўлувчи баданган етказилган шикаст — ўртача оғирликдаги шикаст деб аталади.

ЎзР ЖКнинг 104, 105, 109-моддалари биринчи қисмларида қайд этилган баданга етказиладиган турли даражадаги шикаст белгилари доираси қатъийдир. Бунда баданга етказилган шикаст муайян даражадаги оғирликка

тааллуқлилигини эътироф этиш учун улардан биттаси етарли бўлади. Агар баданга етказилган шикаст оғир, ўртача оғир ёки енгил хусусиятга эга эканлигини кўрсатувчи бир неча белги мавжудлиги аниқланса, шахсни жиноят ишида айбланувчи тариқасида иштирок этишга жалб қилиш тўғрисидаги қарорда ҳамда суд ҳукмида уларнинг барчаси баён этилиши шарт².

Айбдорнинг қасддан қилган ҳаракатлари оқибатида жабрланувчининг баданига оғир шикастдан ташқари бошқа оғирлик даражасидаги шикаст етказилган ҳолларда, қилмишни ЎзР ЖКнинг баданга енгилроқ даражада шикаст етказганлик учун жавобгарликни назарда тутувчи тегишли моддалари билан қўшимча квалификация қилиш талаб этилмайди.

Энди мазкур ҳолатда жиноятнинг таркибий элементларини кўриб чиқамиз.

- **Жиноят объекти** - 15 ёшли У. нинг ҳаёти ва соғлиғи;
- **Объектив томони** – қилмиш, ҳаракат (У. ни мотоцикл билан уриб юбориш);
- **Жиноят субъекти** - Ф. исмли шахс;
- **Субъектив томони** – қасд, айб.

Бундан ташқари, жиноят белгиларига ҳам алоҳида эътибор қаратишимиз лозим. Бу ерда бошқа шахснинг соғлиғига зарар етиши - **ижтимоий хавфлилигини**, қасддан бошқа шахснинг соғлиғига зарар етказилиши - **ҳуқуққа хилофлилигини**, қонунга хилоф равишда шахснинг соғлиғига зарар етказилиши - **айбнинг мавжудлилигини** ҳамда айбнинг мавжудлиги – **жазога сазоворликни** билдиради.

Бу ҳолатда жиноятнинг барча элементлари ва белгилари мавжуд.

Ушбу ҳолатда Ф. исмли шахс ЎзР ЖКнинг 105-моддаси 1-қисми, яъни қасддан баданга ўртача оғир шикаст етказиш **жиноятини содир этган**.

Ушбу жиноятни ЎзР ЖКнинг 15-моддасига асосан **Ижтимоий хавфи катта бўлмаган жиноят** сифатида таснифлаш мумкин.

---

² Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Баданга қасддан шикаст етказишга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги 2007 йил 27 июндаги 6-сонли қарори-[www/lex.uz](http://www.lex.uz)

3. ЎзР ЖКнинг 39-моддасида ижтимоий хавфли қилмиш содир этган шахсни ҳокимият органларига топшириш мақсадида ушлаш вақтида унга зарар етказиш, агар уни ушлаш учун зарур бўлган чораларнинг чегарасидан четга чиқилмаган бўлса, жиноят деб топилмайди.

Жиноят-ҳуқуқий ушлашда ҳар қандай фуқаро томонидан ижтимоий хавфли қилмиш содир қилган шахсни тегишли давлат органига топшириш мақсадида ушланади. Ана шундай ушлаш вақтида ижтимоий хавфли қилмишни содир қилган шахсга зарар етказилган тақдирда ҳам бундай қилмиш қонуний эканлиги, ана шундай ҳаракатларни қонун маъқуллаганлиги ва жиноят ҳисобланмаслиги назарда тутилади³.

Жиноятчини ушлашнинг ижтимоий аҳамияти қуйидагиларда ифодаланади:

- а) жиноятчининг жиноий фаолиятини давом эттиришга тўсқинлик қилиш;
- б) жиноят натижасида етказилган зарарни қоплатиш;
- в) талон-торож қилинган мулкни қайтариб олиш;
- г) одил судлов олдида қилмиши учун жавоб беришни ташкил қилиш.

Жиноятчини ушлаш ҳуқуқи барча фуқароларга тегишлидир. Барча фуқаролар учун жиноятчини ушлаш уларнинг бурчи бўлса, милиция ходимларининг мажбурияти ҳисобланади.

Ижтимоий хавфли қилмиш содир қилган шахсни ушлашнинг энг муҳим ва биринчи асоси унинг жиноят, айниқса оғир ёки ўта оғир жиноят содир қилганлигидир. Жиноятчини ушлаш учун уни ушлашга ҳаракат қилган шахс жиноят содир қилинганлигини кўрган, билган бўлиши керак. Жиноятчини ушлаш вақтида қурол ёки қурол сифатида ишлатиш мумкин бўлган ҳар қандай нарсалардан фойдаланиш мумкин. Лекин ижтимоий хавфли қилмиш содир этган шахсни ушлашнинг **зарурий чегарасидан четга чиқилмаган бўлиши керак.**

---

³ Усмоналиев М. Жиноят ҳуқуқи. Дарслик. – Т. “Янги аср авлоди”, 2010, 362 бет.

Жиноятчини ушлаш вақтида ушловчининг ҳаракатларига тегишли бўлган белгилар⁴:

Биринчи белгиси — фақат жиноят содир қилган шахснинг ўзи ушланади.

Иккинчи белгиси — жиноятчига жисмоний ёки моддий зарар етказилиши мумкин.

Учинчи белгиси — жиноятчини унга зарар етказиш орқали ушлаш ягона ва охириги чора сифатида қўлланган бўлиши керак.

Тўртинчи белгиси — жиноятчини ушлаш вақтида унга етказилган зарар жиноятнинг хусусияти, ижтимоий хавфлилик даражаси жиноятчининг ҳаракатларига мувофиқ келиши керак. **Жиноятчининг қонун билан қўриқланадиган объектга етказган зараридан уни ушлашга ҳаракат қилган шахснинг жиноятчига етказган зарари ошиб кетмаслиги керак.**

Бешинчи белгиси — ушлаш тегишли давлат органларига топшириш мақсадида қилинганлиги туфайли, ушлаш вақтида унга зарар етказиш, жиноят учун қасд олиш мақсадида, оломон қилиш мақсадида қилинмаган бўлиши керак. Бундай ушлаш ва унга зарар етказиш умумий асосларда жавобгарликни келтириб чиқаради.

ЎЗР ЖК 39-моддасининг иккинчи қисмига мувофиқ ушлаш воситалари ва усуллари, қилмишнинг ҳамда уни содир этган шахснинг хавфлилик даражасига, шунингдек, ушлаш шароитига бутунлай мос келмайдиган ушлаш зарурати тақозо этмаган ҳолда ушланаётган шахсга қасддан зарар етказиш **ушлаш чоралари чегарасидан четга чиқиш деб топилади.** Ижтимоий хавфли қилмишни содир этган шахсни ушлаш вақтида унга етказилган зарарнинг қонунийлигини баҳолашда, қилмишни содир этган шахснинг ушланишдан қочиш мақсадида қилган ҳаракатлари, ушловчининг кучи ва имкониятлари, руҳий ҳолати ва ушлаш билан боғлиқ бўлган бошқа ҳолатлар ҳисобга олинади.

---

⁴ Усмоналиев М. Жиноят ҳуқуқи. Дарслик. – Т. “Янги аср авлоди”, 2010, 365 бет.

Жинойтчининг хавфлилик даражаси келтирилган зарарнинг миқдори билан белгиланади. **Ушлаш вақтида етказилган зарар жиноят натижасида етказилган зарардан ошиб кетса, ушлаш чоралари чегарасидан четга чиқиш деб топилади.** Жиноятчига ушлаш вақтида етказилган зарар, жиноятчи томонидан етказилган зарарга жиддий мувофиқ келмасагина, аниқ кўриниб турган бўлсагина ушлаш чоралари чегарасидан четга чиқиш деб топилади. Жиноятчи жиноий фаолиятини давом эттирмаётган, қочиб кетишга ҳаракат қилмаётган бўлса, унга нисбатан ушлашнинг зарурий чоралари қўлланиб, унга зарар етказилиши мумкин эмас.

4. Ушбу казусимизда ҳимоячи Ф.га нисбатан ЎзР ЖКнинг 39-моддасини қўллаб, жиноий жавобгар бўлмаслиги лозимлигини таъкидлаган. Бу ерда ҳимояси ЎзР ЖКнинг 39-моддаси қайси қисмини қўллашни кўрсатмаган. Бизнинг фикримизча биринчи бандини назарда тутган.

Жиноятчини ушлаш вақтида ушловчининг ҳаракатларига тегишли бўлган тўртинчи белгиси бу - жиноятчини ушлаш вақтида унга етказилган зарар жиноятнинг хусусияти, ижтимоий хавфлилик даражаси ва жиноятчининг ҳаракатларига мувофиқ келиши керак. **Жиноятчининг қонун билан қўриқланадиган объектга етказган зараридан уни ушлашга ҳаракат қилган шахснинг жиноятчига етказган зарари ошиб кетмаслиги керак.** Бу ерда жиноятчи томонидан мўйнали телпак (*қиймати тахминан 1,0 млн. сўм*) олиб қочилган бўлса, Ф. томонидан жиноятчининг ҳаётига ва соғлиғига (*тахминан 21 кунлик даволаниш харажатлари 3,0 млн. сўм*) зарар етказилган. Бундан кўриниб турибдики, **жинойтчининг қонун билан қўриқланадиган объектга етказган зараридан уни ушлашга ҳаракат қилган шахснинг жиноятчига етказган зарари кўп бўлиб чиқмоқда ҳамда мазкур ҳолатни ушлаш чоралари чегарасидан четга чиқиш деб топиш шарт.**

Бундан ташқари, ЎзР ЖКнинг 39-моддаси 3-қисмида ушловчининг кучи ва имкониятлари, руҳий ҳолати ва ушлаш билан боғлиқ бошқа ҳолатлар ҳисобга олинмаган. Чунки, мотоцикл ҳайдовчи шахс ҳайдовчилик гувоҳномасига эга бўлишини инобатга олсак камида 16 ёш бўлиши ҳамда 15 ёшли жиноятчини ушлаш учун кучи етиш эҳтимоллиги мавжудлиги ёки ушлаш учун мотоциклда велосипеднинг йўлини тўсиб тўхтатиш имкониятлари кўрилмаганлиги ва ушлаш билан боғлиқ бошқа ҳолатлар инобатга олинмаган.

Мазкур ҳолатда Ф. исмли шахснинг ҳаракатлари ҳимоячи таъкидлаганидек ЎзР ЖКнинг 39-моддаси биринчи қисмида назарда тутилган ҳолатларга тўғри келмайди ҳамда жиноятчини ушлаш чоғида ушлаш чоралари чегарасидан четга чиққан.

Терговчи томонидан Ф. исмли шахснинг ҳаракатлари ЎзР ЖКнинг 105-моддаси 1-қисмини, яъни қасддан ўртача оғирликдаги шикаст етказиш деб тўғри квалификация қилинган.

5. Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси. Расмий нашр – Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги. -Т.: “Адолат”, 2018, 69 б.
2. Усмоналиев М. Жиноят ҳукуқи. Дарслик. – Т. “Янги аср авлоди”, 2010, 362-366 бетлар.
3. Рустамбаев М.Х. Ўзбекистон Республикаси Жиноят ҳукуқи курси. – Т. “ILM-ZIYO”. 2010. 131-бет.
4. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг “Баданга қасддан шикаст етказишга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги 2007 йил 27 июндаги 6-сонли қарори

Фойдаланилган веб сайтлар:

1. lex.uz
2. norma.uz